

Online ISSN 2335-2388

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2014 Nr. 25 (30)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 25 (30)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Mokslo kryptis: filologija (04H). Mokslo sritys: gramatika, semantika, semiotika, sintaksė (H 352), bendroji ir lyginamoji literatūra, literatūros kritika, literatūros teorija (H 390).

Pagrindinės kalbos: lietuvių, lenkų, anglų, rusų.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

Kierunek naukowy: filologia (04H). Dyscypliny naukowe: gramatyka, semiotyka, semantyka, syntaktyka (H 352), literatura ogólna i porównawcza, krytyka literacka, teoria literatury (H 390).

Podstawowe języki: polski, litewski, angielski i rosyjski.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and The Jan Kochanowski University Faculty of Humanities in Kielce.

Scientific field: philology (04H). Research areas: grammar, semantics, semiotics, syntax (H 352), general and comparative literature, literary criticism, literary theory (H 390).

The journal accepts articles and correspondence written in English, Lithuanian, Polish and Russian.

DUOMENŲ BAZĖS / BAZY DANYCH / ABSTRACTING AND INDEXING

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (2002) Arianta (2002)	Frei zugängliche E-Journals Universitätsbibliothek Regensburg
Balcan Rusistics (2004)	Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
C.E.E.O.L. (2005)	Russian Language, Literature and Cultural Studies Central and Eastern European Online Library DFG Nationallizenzen
EBSCO (2006)	Humanities International Complete Humanities Source Current Abstracts Humanities International Index TOC Premier
MLA (2007)	Modern Language Association International Bibliography
Index Copernicus (2008)	Index Copernicus International Journal Master List
Lituanistika (2011) Linguistic Bibliography Online (2012) Ulrichs (2013)	The database of the humanities and social sciences in Lithuania Brill Leiden, Netherlands Ulrich's Periodicals

PATIKRA / WERYFIKACJA / VERIFICATION

Redakcijos adresas / Adres redakcji / Address of the editorial board

Žurnalas „Respectus Philologicus“
Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva

Respectus Philologicus
Vilnius University
Kaunas Faculty of Humanities
Muitines 8, Kaunas 44280, Lithuania

Tel. +370 37 750 536

El. paštas / E-mail respectus@gmail.com

Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage <http://filologija.vukhf.lt>

Moksliniai ir kalbos redaktoriai / Redakcja naukowa i językowa / Proof-readers

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)
Kazimierz Luciński, Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)
Algis Braun (anglų kalba / język angielski / English language)
Eleonora Lassar, Viktorija Makarova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Vertimas / Tłumaczenie / Translation

Beata Piasecka, Živilė Nemickienė

Pagrindinė redaktorė / Redaktor prowadzący / Publishing editor

Viktorija Makarova

Print ISSN 1392-8295, Online ISSN 2335-2388

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2014

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2014

REDAKTORIŲ KOLEGIJA — KOLEGIUM REDAKCYJNE

- Eleonora Lissan** VU KHF profesorė, habil. dr. (04H), Lietuva, *vyriausioji redaktorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa, *redaktor naczelny*
- Kazimierz Luciński** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotojas*
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Irina Oukhvanova-Shmygova** Baltarusijos valstybinio universiteto profesorė, dr. (04H), Baltarusija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotoja*
 Profesor Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego, dr (04H), Białoruś, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Gabija Bankauskaitė-Sereikienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva, *atsakingoji sekretorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa, *sekretarz kolegium*
- Daiva Aliūkaitė** VU KHF docentė, dr. (04H), Lietuva
 Docent Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Danutė Balšaitytė** VU Užsienio kalbų instituto profesorė, dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Instytut Języków Obcych, dr (04H), Litwa
- Wiesław Caban** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (05H), Lenkija
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (05H), Polska
- Renato Corsetti** Romos universiteto „La Sapienza“ profesorius, habil. dr. (04H), Italija
 Profesor Uniwersytetu Rzymskiego „La Sapienza“, dr hab. (04H), Włochy
- Anatolij Chudinov** Uralo valstybinio pedagoginio universiteto profesorius, dr. (04H), Rusija
 Profesor Uralskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego, dr (04H), Rosja
- Hans-Jürgen Diller** Bochumo Ruhro universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Vokietija
 Profesor Uniwersytetu Ruhry w Bochum, dr hab. (04H), Niemcy
- Aloyzas Gudavičius** Šiaulių universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu w Šiauliai, dr hab. (04H), Litwa

- Laima Kalėdienė** Lietuvių kalbos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, profesorė, dr. (04H), Lietuva
Starys pracownik naukowy, profesor w Instytucie Języka Litewskiego, dr (04H), Litwa
- Juris Kastinš** Latvijos universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Latvija
Profesor Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze, dr hab. (04H), Łotwa
- Asta Kazlauskienė** Vytauto Didžiojo universiteto profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Witolda Wielkiego, dr (04H), Litwa
- Jurij Kleiner** Sankt Peterburgo universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Rusija
Profesor Uniwersytetu w Sankt Petersburgu, dr hab. (04H), Rosja
- Aleksandras Krasnovas** VU KHF profesorius, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jadvyga Krūminienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jurgita Mikelionienė** Kauno technologijos universiteto docentė, dr. (04H), Lietuva
Docent Uniwersytetu Technologicznego w Kownie, dr (04H), Litwa
- Gerald E. Mikkelson** Kanzaso universiteto profesorius, dr. (04H), JAV
Profesor Uniwersytetu w Kansas, dr (04H), USA
- Olegas Poliakovas** VU KHF profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa
- Marek Ruszkowski** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska
- Yuri Stulov** Minsko valstybinio lingvistikos universiteto profesorius, dr. (04H), Europos „Amerikos studijų asociacijos“ Baltarusijos filialo prezidentas, Baltarusija
Profesor Państwowego Uniwersytetu Lingwistycznego w Mińsku, dr (04H), prezes białoruskiej filii Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Amerykanistycznych, Białoruś
- Leona Tokor** Jeruzalės Žydų universiteto profesorė, habil. dr. (04H), Izraelis
Profesor Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, dr hab. (04H), Izrael

---

EDITORIAL BOARD

Eleonora Lissan	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>editor-in-chief</i>
Kazimierz Luciński	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland, <i>deputy editor-in-chief</i>
Irina Oukhvanova-Shmygova	Professor (04H), Belarusian State University, Belarus, <i>deputy editor-in-chief</i>
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>managing secretary</i>
Daiva Aliūkaitė	Associate Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Danutė Balšaitytė	Professor (04H), Vilnius University (Institute of Foreign Languages), Lithuania
Wiesław Caban	Professor (05H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Renato Corsetti	Professor (04H), Sapienza University of Rome, Italy
Anatolij Chudinov	Professor (04H), Ural State Pedagogical University, Russia
Hans-Jürgen Diller	Professor (04H), Ruhr University Bochum, Germany
Alozas Gudavičius	Professor (04H), Šiauliai University, Lithuania
Laima Kalėdienė	Professor (04H), Senior Researcher, Institute of the Lithuanian Language, Lithuania
Juris Kastinš	Professor (04H), University of Latvia, Latvia
Asta Kazlauskienė	Professor (04H), Vytautas Magnus University, Lithuania
Jurij Kleiner	Professor (04H), St. Petersburg State University, Russia
Aleksandras Krasnovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jadvyga Krūminienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jurgita Mikelionienė	Associate Professor (04H), Kaunas University of Technology, Lithuania
Gerald E. Mikkelsen	Professor (04H), The University of Kansas, USA

Olegas Poliakovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Marek Ruskowski	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Yuri Stulov	Professor (04H), Minsk State Linguistic University, President of European Association for American Studies in Belarus, Belarus
Leona Toker	Professor (04H), The Hebrew University of Jerusalem, Israel

TURINYS / SPIS TREŚCI

I. PROBLEMOS IR SPRENDIMAI / PROBLEMY I ICH ROZWIĄZANIA

- Dušan Stamenković, Austin Bennett, Mihailo Antović** (Serbija, JAV / Serbia, USA).
The Roles of Vision, Space, and the Body in Interpreting Unfamiliar Serbian and
English Idiomatic Expressions 11
- Марина Гутовская** (Baltarusija / Białoruś). Фразеосемантическое поле в компаративном
лингвокогнитивном освещении: направления и метод исследования..... 31
- Marek Ruszkowski** (Lenkija / Polska). Typy wariantywności w języku polskim 53

II. FAKTAI IR APMASTYMAI / FAKTY I ROZWAŻANIA

- Анастасия Беловодская** (Lietuva / Litwa). Сетевой фольклор и его роль в
формировании коллективного когнитивного пространства 63
- Наталья Ковтун** (Rusija / Rosja). Прием художественной мистификации в романе
К. Рансмайра «Последний мир»..... 74
- Michał Mazurkiewicz** (Lenkija / Polska). American Sport and the Sports Heroes
of the Roaring Twenties 89
- Ecevit Bekler** (Turkija / Turcja). The True Face of Pre-Colonial Africa in
Things Fall Apart..... 96
- Jane Mattisson** (Švedija / Szwecja). Supervising in English: The Doctoral Thesis,
Professor/Student Discourse, and Social Practice 105
- Олег Гринбаум** (Rusija / Rosja). Вопросы теории стиха: эстетические категории и
поэтический текст..... 118
- Piotr Zbróg** (Lenkija / Polska). Wpływ płynnej nowoczesności na kulturę języka
w komunikacji profesjonalnej 140
- Joanna Szadura** (Lenkija / Polska). Konceptualizacja tygodnia we współczesnej
polszczyźnie..... 149
- Dovilė Kulakauskienė** (Lietuva / Litwa). Atminties perėmimas ir tapatybės
formavimas: kartų naratyvai Vilkyškių miestyje..... 160
- Simona Siderevičiūtė** (Lietuva / Litwa). Mokslinė fantastika istoriniame ir
kultūriniame literatūros diskurse 172
- Oleg Leszczak** (Lenkija / Polska). Społeczny i empiryczny charakter transcendentalnego
antropocentryzmu Immanuela Kanta: istota i lokalizacja tzw. „natury ludzkiej” 185
- Maryna Alohyna** (Ukraina / Ukraina). Comparative Analysis of the Reproduction of Style
in Ukrainian, Russian, and Polish Translations of *Tom Sawyer* and *Huckleberry Finn*..... 200
- Tatiana Jankowska** (Lenkija / Polska). Między naturą a kulturą: analiza strukturalna
mitu C. Lévi-Straussa w świetle współczesnej semiotyki 211

III. NUOMONĖ / OPINIE I POGLĄDY

- Казимеж Люцинский** (Lenkija / Polska). О заимствовании, отражающем практику современной действительности (к вопросу о слове *мониторинг* в русском языке в сравнении с польским) 218

IV. SKAUDŪS KLAUSIMAI / DRAŹLIWE KWESTIE

- Audronė Rimkutė** (Lietuva / Litwa). „Pagarbaus atstumo“ principas lietuvos kultūros politikoje 227

V. MŪSŲ VERTIMAI / NASZE PRZEKŁADY

- John R. Taylor** (Naujoji Zelandija / Nowa Zelandia). Kalba mąstyme. *Vertė / Thum. Živilė Nemickienė* 244

VI. MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

Knygų recenzijos / Recenzje książek

- Юрий Шатин** (Rusija / Rosja). Алгебра гармонии. ГРИНБАУМ, О. Н., 2012. *Роман А.С. Пушкина «Евгений Онегин»: ритмико-смысловый комментарий. Главы первая, вторая, третья, четвертая*; ГРИНБАУМ, О. Н., 2013. *Основы математико-гармонического анализа поэтических текстов* 254
- Inesa Šeškauskienė** (Lietuva / Litwa). KESSLER, Stephan, 2013. *Theories of Metaphor Revised* 259
- Julia Ostanina-Olszewska** (Lenkija / Polska). ŠEŠKAUSKIENĖ, Inesa, 2013. *Ways with Words: Insights into the English Lexicon and Some Cross-Linguistic Aspects of Study*...262
- Виктория Макарова** (Lietuva / Litwa). *La Table Ronde. Лингвистика дискурса и перспективы ее развития*. Выпуск 2. Сост. И. УХВАНОВА, А. КОЖИНОВА, Е. САВИЧ, 2013 264
- Aleksandras Krasnovas** (Lietuva / Litwa). JURGUTIENĖ, Aušra, 2013. *Literatūros suvokimo menas. Hermeneutikos tradicija*.....266

- Anonsai / Zapowiedzi** 270

VII. REIKALAVIMAI STRAIPSNIAMS /

- ZASADY OPRACOWYWANIA PUBLIKACJI 272

- VIII. MŪSŲ AUTORIAI / NASI AUTORZY 284

CONTENTS

I. PROBLEMS AND SOLUTIONS

Dušan Stamenković, Austin Bennett, Mihailo Antović (Serbia / USA). The Roles of Vision, Space, and the Body in Interpreting Unfamiliar Serbian and English Idiomatic Expressions.....	11
Marina Gutovskaya (Belarus). The Phraseological Semantic Field in a Contrastive Linguo-cognitive Study: Directions and Method of Research	31
Marek Ruskowski (Poland). Types of Variantivity in the Polish Language	53

II. FACTS AND REFLECTIONS

Anastasija Belovodskaja (Lithuania). Network Folklore and its Role in the Formation of a Collective Cognitive Space.....	63
Natalia Kovtun (Russia). The Method of Artistic Mystification in Ransmayr's Novel <i>The Last World</i>	74
Michał Mazurkiewicz (Poland). American Sport and the Sports Heroes of the Roaring Twenties	89
Ecevit Bekler (Turkey). The True Face of Pre-Colonial Africa in <i>Things Fall Apart</i>	96
Jane Mattisson (Sweden). Supervising in English: The Doctoral Thesis, Professor/Student Discourse, and Social Practice	105
Oleg Grinbaum (Russia). Issues of Verse Theory: Aesthetic Categories and the Poetic Text	118
Piotr Zbróg (Poland). Effects of Fluid Modernity on the Language Culture of Professional Communication	140
Joanna Szadura (Poland). The Conceptualization of a Week in the Contemporary Polish Language	149
Dovilė Kulakauskienė (Lithuania). Memory Passing and Identity Formation: Generational Narratives in Vilkyškiai	160
Simona Siderevičiūtė (Lithuania). Science Fiction in Historical and Cultural Literary Discourse	172
Oleg Leszczak (Poland). On the Social and Empirical Nature of Kant's Transcendental Anthropocentrism: The Essence and Location of "Human Nature". Part II	185
Maryna Alohyna (Ukraine). Comparative Analysis of the Reproduction of Style in Ukrainian, Russian, and Polish Translations of <i>Tom Sawyer</i> and <i>Huckleberry Finn</i>	200
Tatiana Jankowska (Poland). Between Nature and Culture: Lévi-Strauss's Structural Analysis of Myth in the Light of Semiotics	211

III. OPINION

- Kazimierz Luciński** (Poland). On the Process of Borrowing: A Comparative Analysis of the Use of *Monitoring* in Russian and Polish.....218

IV. SENSITIVE ISSUES

- Audronė Rimkutė** (Lithuania). The “Arm’s Length” Principle in Lithuanian Cultural Policy.....227

V. OUR TRANSLATIONS

- John R. Taylor** (New Zealand). *Kalba mąstyme / Language in the mind.* Translated by *Živilė Nemickienė*..... 244

VI. SCIENTIFIC LIFE CHRONICLE

Book reviews

- Yuri Shatin** (Russia). Алгебра гармонии. ГРИНБАУМ, О. Н., 2012. *Роман А.С. Пушкина «Евгений Онегин»: ритмико-смысловый комментарий. Главы первая, вторая, третья, четвертая*; ГРИНБАУМ, О. Н., 2013. *Основы математико-гармонического анализа поэтических текстов* 254

- Inesa Šeškauskienė** (Lithuania). KESSLER, Stephan, 2013. *Theories of Metaphor Revised*.....259

- Julia Ostanina-Olszewska** (Poland). ŠEŠKAUSKIENĖ, Inesa, 2013. *Ways with Words: Insights into the English Lexicon and Some Cross-Linguistic Aspects of Study* 262

- Viktorija Makarova** (Lithuania). *La Table Ronde. Лингвистика дискурса и перспективеее развития.* Выпуск 2. Сост. И. УХВАНОВА, А. КОЖИНОВА, Е. САВИЧ, 2013 264

- Aleksandras Krasnovas** (Lithuania). JURGUTIENĖ, Aušra, 2013. *Literatūros suvokimo menas. Hermeneutikos tradicija*.....266

- Announcements** 270

- VII. REQUIREMENTS FOR PUBLICATION** 272

- VIII. OUR AUTHORS** 284

Tatiana Jankowska

Uniwersytet Gdański

Wydział Filologiczny

ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk Oliwa, Polska

Tel. +48 880 107 230

E-mail: taniaj@op.pl

Zainteresowania naukowe: przestrzeń literacka, semiotyka, komparatystyka

**MIĘDZY NATURĄ A KULTURĄ: ANALIZA STRUKTURALNA MITU
C. LÉVI-STRAUSSA W ŚWIETLE WSPÓŁCZESNEJ SEMIOTYKI**

Przedmiotem artykułu jest ukazanie wpływu badań C. Lévi-Straussa z zakresu antropologii kulturowej na założenia i pojęcia semiotyki. Semiotyczne badania empiryczne nad systemami znaków funkcjonujących w archaicznych kulturach ludzkich prowadzone są na gruncie analiz strukturalnych i dotyczą m.in. różnych kultur i społeczeństw zróżnicowanych w czasie i przestrzeni. Dlatego zarówno więziotwórcza rola mitu w życiu społecznym, jak i jego integracyjne funkcje w organizowaniu świadomości jednostki mają zasadniczy wpływ modelujący na systemy semiotyczne. Według poglądów Lévi-Straussa istnieje pewna regularność zachowań stanowiąca mechanizm komunikacji symbolicznej człowieka, która jest rozwinięciem wypracowanych pierwotnie przez lingwistykę strukturalną i semiologię – teorii znaków. Teorie Lévi-Straussa polegają na odkrywaniu zbiorowej nieświadomości umysłu ludzkiego, poświęcone są nieuświadomionej naturze zjawisk kulturowych i skierowane na poszukiwanie uniwersalnych zasad myślenia, właściwych dla wszystkich umysłów ludzkich. Przedmiotem semiotyki jest zbiór systemów znakowych różnych kultur. Wszelki tekst kultury stanowi realizację określonego modelu świata, który odczytujemy zwykle za pomocą wielu kodów. System znaków mitu wiąże się z kosmologiczną koncepcją bytu, zachowującą cechy mityczno-poetyckiego poglądu na świat.

SŁOWA KLUCZOWE: antropologia, archaiczny, kultura, semiotyka, mit.

W centrum zainteresowania badań semiotycznych znajdują się zarówno filozofia znaku, języki jako kody symboliczne, kultura jako przestrzeń znakotwórcza, jak i *mit* jako system *semiotyczny*. Semiotyczne badania empiryczne dotyczące wielu różnych systemów znaków funkcjonujących w archaicznych kulturach ludzkich, prowadzone są na gruncie analiz strukturalnych. Wśród wielu możliwych do badania systemów istnieją systemy znaków, systemy semiotyczne różnych kultur i społeczeństw ludzkich, zróżnicowanych w czasie i przestrzeni. W rozważaniach o założeniach i pojęciach semiotyki B. Żyłko pisze: „Przykładów systemów semiotycznych o

dużej – nazwijmy to w analogii do aktów mowy – mocy modelującej dostarcza sfera mitologii i religii. Mity [...] od dawna przyciągały uwagę setek badaczy różnych specjalności [...]. Dlatego też zarówno *więziotwórcza rola mitu w życiu społecznym, jak i jego integracyjne funkcje w organizowaniu świadomości jednostki wydają się niezastępowalne, a w szczególności niemożliwe do usunięcia na rzecz przeświadczeń regulowanych kryteriami wiedzy naukowej*” (Żyłko 2009: 125–126).

Oczywistym dowodem tego, że historia semiotyki wiąże się z inspiracjami antropologii kulturalnej jest ostatnie wielotomowe dzieło C. Lévi-Straussa *Mythologiques*.

Ukazuje ono dogłębne analizy systemowe w zakresie antropologii, dokonane na konkretnym materiale empirycznym. Na wstępie artykułu dotyczącego badań strukturalnych wybitnego antropologa S. Zaprzałuk-Kruszyńska pisze: „Prace C. Lévi-Straussa, twórcy klasycznego strukturalizmu antropologicznego, dotyczące relacji między naturą i kulturą prowadzą do pewnej dwuznaczności. Można sądzić, że jej źródłem jest stosowana przy badaniu kultur społeczeństw pierwotnych metoda analizy strukturalnej. Metoda ta miała umożliwić odkrycie uniwersalnych struktur społecznych i struktur umysłu ludzkiego” (Zaprzałuk-Kruszyńska 1985: 125). Stosując metodę analizy strukturalnej, „Lévi-Strauss, badając mity południowo-amerykańskie, ich liczne warianty, doszedł do wniosku, że znaczące są nie motywy fabularne, lecz relacje stałe dla danego tematu mitycznego” (Żółkiewski 1977: 34). Nie są więc ważne okoliczności, w których istota ludzka dokonuje swoich działań, ale relacja przestrzenno-czasowa modelująca badaną strukturę.

Bazując na semantyce relacji, Lévi-Strauss zadaje sobie pytanie: skąd się wzięła zdolność interpretacji symbolicznej. Odpowiedź znajduje w oparciu o ideę zapożyczoną od E. Durkheima i jego uczniów, wnioskując, iż w przypadku natury ludzkiej określone pojęcia binarne są wrodzone. Za przykład służy ambiwalencja założona w istocie człowieka, bowiem kobieta i mężczyzna w pewnym sensie są do siebie podobni, z drugiej strony zaś – sobie przeciwstawni i nawzajem od siebie zależni. Podobnie lewa i prawa ręka są równoważne i przeciwstawne, a jednak ze sobą związane. W społeczeństwach istniejących realnie naturalne pary tego typu są zawsze obdarzone pewnym znaczeniem kulturowym. Tworzą prototypowe symbole

dobra i zła, dozwolonego i zakazanego. W życiu społecznym poszczególne jednostki ludzkie porozumiewają się między sobą za pomocą rozwiniętych kombinacji znaków. Dotyczy to słów, rodzajów noszonych ubrań, spożywanego jedzenia, sposobów poruszania się itp. Istnieje pewna regularność zachowań stanowiąca mechanizm komunikacji symbolicznej człowieka, która – według poglądów Lévi-Straussa – jest rozwinięciem też wypracowanych pierwotnie przez lingwistykę strukturalną i semiologię (teorię znaków).

Pierwsze rozróżnienie dotyczące lingwistyki strukturalnej zostało wprowadzone przez F. de Saussure i dotyczy zarówno języka, jak i mowy. Rozróżnienie języka i mowy odpowiada rozróżnieniu kodu i przekazu, występujących w teorii informacji. Istnieje ponadto wiele innych rodzajów kodów zawartych w gestach, ubiorze, postawie itp. Każdy z tych kodów jest językiem mającym postać zbioru znaków, określających kulturę działającej jednostki. Wypowiedzi słowne stanowiące przekaz, jako elementy połączone w pewien ciąg wskutek użycia reguł językowych, tworzą *ciągi syntagmatyczne*. Sekwencje syntagmatyczne jako relacje metonimiczne dotyczące użycia znaków niewerbalnych występują w korelacji z paradygmatycznymi – metaforycznymi ciągami elementów kodu, które Lévi-Strauss opisuje na zasadzie opozycji. Rosyjski teoretyk języka R. Jakobson ujął to w następujący sposób: metafora (paradygmat) polega na rozpoznawaniu podobieństwa, a metonimia (syntagma) na rozpoznawaniu styczności i wzajemnego powiązania (Markiewicz 1984: 55). Lévi-Strauss utrzymuje, że analizując mity, a już na pewno myśl pierwotną, należy rozróżniać te dwie antypody. Przeciwwstawienie metafory i metonimii

jest powiązane z dawniejszymi odmianami analizy antropologicznej.

Istotne jest to, że według Lévi-Straussa rozróżnienie metafory i metonimii jest kluczem do rozumienia totemizmu i mitu. Proces symbolizacji dokonuje się poprzez aktualizację dwóch wymiarów: na osi *metafory – paradygmatu – podobieństwa* oraz na osi *metonimii – syntagmy – styczności*. Rytuał totemiczny lub mit, rozpatrywane jako odrębne współrzędne kultury, zawierają syntagmatyczne ciągi powiązanych ze sobą elementów, gdyż ludzie i zwierzęta traktowane są wymiennie, nie rozdziela się kultury i natury. Jeśli zaś weźmiemy pod uwagę cały zespół rytuałów i mitów, nakładając jedno na drugie, to wówczas ukazuje się wzór paradygmatyczno-metaforyczny. Podobnie wiele lat wcześniej rosyjski formalista W. Propp, którego analiza spotkała się z wielkim uznaniem Lévi-Straussa, przebadał ogromny materiał ludowych baśni czarodziejskich; w ich bardzo wielu wariantach i zróżnicowaniach fabularnych szukał rysów wspólnych. Propp w swych analizach, poprzedzających czasowo badania Lévi-Straussa, zauważył relacje stałe w baśniach folklorystycznych. Wspólne techniki analizy zarówno Lévi-Straussa, jak i Proppa polegały na badaniu funkcji poprzez tworzenie ich stałego rejestru i odkrywanie prawidłowości operowania tymi elementami, ustalanie ich następstw, przemienności, mechanizmu powstawania, a także prawidłowości kodowania i dekodowania ich znaczeń. Semiotyczne techniki analizy usprawniają i czynią bardziej owocną analizę znaczeń różnych tworów kultury. Z semiotycznego punktu widzenia są to wtórne systemy modelujące, stanowiące struktury, których podstawą jest język naturalny. Lévi-Strauss wskazuje na język naturalny jako zasadniczy współczynnik

kultury. Poprzez problem natury i powstawania języka dąży do wyjaśnienia, czym jest kultura i jak ona powstała.

Systemy semiotyczne wspierają się na języku naturalnym zakorzenionym w gatunkach folklorystycznych zawierających relacje między naturą i kulturą. Rozpatrując te relacje, Lévi-Strauss wyjawia cechy wspólne mitu ze snami i baśniami. Sądzi, że zanika w nim właściwe powszechnie rozumianemu doświadczeniu człowieka rozróżnienie pomiędzy naturą i kulturą. W rozważaniach na temat relacji między naturą i kulturą S. Zaprzaluk-Kruszyńska pisze: „We wczesnych pracach Lévi-Strauss ustalił kryteria rozróżniania zjawisk kulturowych od zjawisk naturalnych, odsłaniając przy tym zjawiska nienależące ani do jednych, ani do drugich. W pracach późniejszych rozróżnienie między kulturą i naturą albo się pogłębia, albo w ogóle zanika” (Zaprzaluk-Kruszyńska 1985: 125). Badając kultury społeczeństw pierwotnych, Lévi-Strauss odkrywa, że struktury rządzące zjawiskami kulturowymi odnoszą się do określonych modeli rzeczywistości. Według badacza, dowolny model może dotyczyć zjawisk uświadamianych i nieuświadamianych: „eksperymentowanie na modelach ma doprowadzić do odkrycia nieuświadamianych, głębokich struktur” (Zaprzaluk-Kruszyńska 1985: 129). Uwaga i zainteresowanie Lévi-Straussa zostają poświęcone „nieuświadamionej naturze zjawisk kulturowych” i skierowane na poszukiwanie uniwersalnych zasad myślenia właściwych dla wszystkich umysłów ludzkich (Lévi-Strauss 1970: 75). Służyć temu może studiowanie mitów odzwierciedlających procesy myślowe ludzi pierwotnych. W rozumieniu Lévi-Straussa, każdy zbiór opowiadań mitycznych zawiera nagromadzenie różnorodnych zdarzeń, często powtarzających się i ciągle

powracających tematów. Należą do nich motywy miłości kazirodczej, ojcobójstwa, bratobójstwa, ludożerstwa itp., które poza dosłownym sensem zawierają *zakodowane przekazy*.

Zatem Lévi-Strauss, podobnie jak Z. Freud, uważa mit za swego rodzaju „sen zbiorowy, który przy właściwej interpretacji może sam ukazać swe ukryte znaczenie” (Leach 1998: 74). Jednym z ukrytych znaczeń jest *podświadome pragnienie*, zakorzenione w naturze ludzkiej. Stąd nierozwiązywalne sprzeczności logiczne, niezgodne ze świadomym doświadczeniem. Jedną z takich sprzeczności są dwa głęboko współzależne pojęcia *życia i śmierci*, które religia uwarunkowuje ambiwalencją, i dlatego mity przedstawiają śmierć jako „bramę do życia wiecznego”. Istotne znaczenie ma także to, że wewnętrzna wartość przypisywana mitowi bierze się z tego, iż zdarzenia, mające rozwijać się w jakimś momencie czasu, tworzą zarazem trwałą strukturę, która jednocześnie odnosi się do przeszłości, terażniejszości i przyszłości (Lévi-Strauss 1970: 188). Tym samym mit określa pewien system temporalny i wprowadza aspekt wieczności.

Analizując strukturę mitu, Lévi-Strauss dzieli opowieści na fragmenty lub wydarzenia. Poszczególne wydarzenia rozpatruje na zasadzie *relacji* między bohaterami mitu. Uważa ponadto, „że prawdziwymi jednostkami konstytutywnymi mitu nie są odosobnione relacje, lecz *wiązki relacji* i że tylko jako kombinacje takich wiązek jednostki konstytutywne zyskują funkcję znaczeniową” (Lévi-Strauss 1970: 190). W przypadku mitu o Edypie istotne znaczenie odgrywa wariantność/inwariantność zdarzeń, którą implikuje motyw zabicia Sfinksa. Motyw ten kreuje paradygmat cyklicznego kręgu istnienia w postaci *narodzin – dorastania –*

starzenia się – umierania, który ma charakter odwrócony. Semantyka tego paradygmatu łączy się z rozwiązaniem zagadki przez Edypa, które według niektórych badaczy brzmiało: „*dziecko wyrasta na dorosłego, a dorosły staje się starcem*”; wówczas Sfinks popelnia samobójstwo; Edyp (*dziecko, które wyrosło na dorosłego*) żeni się ze swoją matką Jokastą; kiedy Edyp odgaduje rozwiązanie tej zagadki, Jokasta popelnia samobójstwo, a Edyp wyłupuje sobie oczy, aby stać się starcem” (Leach 1998: 81).

Oparte na dogłębnych analizach mitów wywody Lévi-Straussa są osobliwym rodzajem logiki binarnej – „celem mitu jest dostarczenie logicznego modelu rozwiązywania sprzeczności (co jest zadaniem niewykonalnym, jeśli sprzeczność jest rzeczywista)” (Lévi-Strauss 1970: 312). W swoim artykule „Struktura mitów”, zawierającym wyniki analizy wszystkich znanych wersji mitów Zuni w postaci tabeli, Lévi-Strauss wnioskuje: „Szybkie zbadanie tej tablicy wystarcza, by zrozumieć jej charakter. Jest ona odmianą logicznego narzędzia, które ma dokonać mediacji między życiem a śmiercią” (Lévi-Strauss 1970: 199). Strategia metodologiczna użyta do analizy materiału mitów amerykańskich stanowi modyfikację projektu opartego na porównaniu. W grę wchodzi działania mediacyjne między niebem a ziemią, życiem a śmiercią, naturą a społeczeństwem. Zbiór analizowanych przez Lévi-Straussa opowieści jest pełen binarnych antytez, m.in. związanych z przyrządzaniem pożywienia jako czynnika *transformacyjnego* implikującego zestawienie: *nagi/ubrany – natura/kultura*. Dlatego jako kategorie analizy semiotycznej, m.in. metatekstów literackich, uwzględnia się różnego rodzaju kody potrzebne do badania danej struktury, np. kod roślinny, kulturowy, żywieniowy.

Rozpatrując badania Lévi-Straussa nad strukturą mitu, można zaobserwować kilka kluczowych cech postępowania badacza. Różne opowieści zostały streszczone na bazie tego samego schematu. Porównania opierają się na podstawowej hipotezie, według której mitologia jako całość tworzy pewien system (język), a każda z opowieści stanowi syntagmę tego systemu. System, jako całość, zakłada istnienie metaforycznego rozumienia wzajemnych relacji między ludźmi, zwierzętami, bogami, które są ujęte w tabelę prezentującą podstawowe opozycje: *ponad/poniżej, ten świat/tamten świat, kultura/natura*. Zasadniczym wnioskiem mitologicznej analizy strukturalnej jest, że suma informacji zawartych w mitach wyraża co innego niż poszczególne mity, a to, co wszystkie one wyrażają, jest niezbędną istotą poetycką dotyczącą sprzeczności. Według Lévi-Straussa, funkcją mitologii jest publiczne (aczkolwiek zaszyfrowane) ukazywanie tego typu paradoksów, których normalnie sobie nie uświadamiamy.

Podstawowym założeniem analizy strukturalnej mitu jest pogląd, że zredukowany model zbiorowego schematu mitów zawiera różne pary kategorii ułożonych w opozycje binarne według dwu osi, od góry do dołu i z lewa na prawo i jest wpisany nie tylko w cały system mitologii, lecz także w systemy artystyczne innych dziedzin kultury. Charakteryzując metodę analityczną badacza, Żyłko zauważa, że Lévi-Strauss zaproponował „taką analizę mitu, która uwzględni dwa jego wymiary: poziomy (*przechodzenie od lewej strony do prawej*) i pionowy (wyodrębnianie kolumn gromadzących zdarzenia z różnych wersji mitu wykazujących wspólną cechę). Przy próbie zrozumienia mitu *lektura odbywa się od lewej do prawej, kolumna po kolumnie, przy czym każda kolumna jest uważana za*

całość. Mówiąc o logiczności mitu, ma na myśli jednak jego aspekt *sylogistyczny*, uwzględnia całość mitu, wszystkie jego redakcje (warianty). Zaleca *poddać cały ich zbiór operacjom logicznym, przez stosowanie kolejnych uproszczeń, by w ten sposób odnaleźć strukturalne prawo rozpatrywanego mitu*” (Żyłko 2009: 129). W artykule „Struktura mitów” Lévi-Strauss wnioskuje, że „stosując systematycznie tę metodę analizy strukturalnej, dochodzi się do uporządkowania wszystkich znanych wariantów danego mitu w jedną serię, stanowiącą swego rodzaju grupę permutacji; warianty umieszczone na przeciwległych biegunach tej serii mają względem siebie strukturę symetryczną, lecz odwróconą. Wprowadza się tedy zarys porządku do czegoś, co pierwotnie było tylko chaosem, i zyskuje się tę dodatkową korzyść, iż wydobycie się na jaw pewne operacje logiczne tkwiące u podstaw myślenia mitycznego” (Lévi-Strauss 1970: 202).

Konkludując treści swego wykładu, Lévi-Strauss przedstawia trzy uwagi, określające podstawę badań semiotycznych dotyczących relacji między umysłowością pierwotną a myśleniem naukowym. Po pierwsze, mity i ogólnie literatura ustna często korzystają z podwajania, potrajania lub wielokrotnego przytaczania tej samej sekwencji. Z przeprowadzonej analizy mitów wynika, iż dzieje się tak, ponieważ każdy mit posiada strukturę warstwową. Po drugie, poszczególne warstwy nigdy nie są identyczne. Pojawia się teoretycznie nieskończona ilość warstw, z których każda różni się nieco od poprzedniej, powodując niejako spiralny rozwój mitu. Wzrost mitu jest zatem ciągły, w opozycji do jego struktury, która pozostaje nieciągła (Lévi-Strauss 1970: 207). Dotychczasowe rozważania wysuwają na plan pierwszy logikę myślenia mitycznego,

polegającą nie na jakości operacji umysłowych, lecz wynikającą z charakteru rzeczy, których operacje te dotyczą. Hipotetycznie więc ta sama logika działa w myśleniu mitycznym i w myśleniu naukowym.

Teorie Lévi-Straussa nie powstają w wyniku badań świadomości zbiorowej, a polegają na odkrywaniu zbiorowej *nieświadomości umysłu ludzkiego*, sugerują, że umysł ludzki jest czymś autonomicznym, działającym niezależnie od konkretnej jednostki. Poglądy Lévi-Straussa w świetle autonomii dotyczą międzykulturowych odmian zjawisk kulturowych (zwłaszcza mitów) jako powstałych z natury wariacji topologicznych o wspólnej strukturze. Z perspektywy badań Lévi-Straussa należy wykryć w każdej kulturze odpowiedni system, zasady jego funkcjonowania i strukturalizacji. Zgodnie ze znaną tezą rosyjskiego badacza kultury M. Bachtina te same

systemy znaków mogą być realizowane w różnych materiałach semiotycznych. Dzieje się tak, gdyż przedmiotem semiotyki jest zbiór systemów znakowych różnych kultur. Wszelki tekst kultury, nie tylko werbalny – artystyczny, stanowi realizację określonego modelu świata, który odczytujemy zwykle za pomocą wielu kodów. Jak sądzą semiotycy rosyjscy A. Zalizniak, W. Toporow i W. Iwanow, „teksty często bywają wielopoziomowe, wtedy np. za pomocą systemu znaków języka naturalnego kodujemy w owych tekstach znaczenia mitu, za pomocą zaś systemu znaków mitu kodujemy znaczenia religijne” (Żółkiewski 1977: 30). Jest to bliskie perspektywie powszechnie panującej wśród antropologów, w świetle której mit stanowi opowieść sakralną, co wiąże się z kosmologiczną koncepcją bytu zachowującą cechy *mityczno-poetyckiego* poglądu na świat.

Bibliografia

LEACH, E., 1998. Struktura mitu. In: E. LEACH. *Lévi-Strauss*. Przeł. P. Niklewicz. Warszawa: Prószyński i S-ka, 71–101.

LÉVI-STRAUSS, C., 1970. *Antropologia strukturalna*. Przeł. K. Pomian. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

MARKIEWICZ, H., 1984. *Wymiary dzieła literackiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

ZAPRZALUK-KRUSZYŃSKA, S., 1985. Metoda, model, struktura oraz relacje między naturą a kulturą w strukturalizmie Lévi-Straussa. *Studia Filozoficzne*, 11, 125–137.

ŻÓŁKIEWSKI, S., 1977. Przedmowa. In: Oprac. E. JANUS i M. R. MAYENOWA. *Semiotyka kultury*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

ŻYŁKO, B., 2009. *Semiotyka kultury: szkoła tartusko-moskiewska*. Gdańsk: Wydawnictwo Słowo/Obraz Terytoria.

Tatiana Jankowska

University of Gdansk, Poland

Research interests: semiotics and comparative studies

BETWEEN NATURE AND CULTURE: LÉVI-STRAUSS'S STRUCTURAL ANALYSIS OF MYTH IN THE LIGHT OF SEMIOTICS

Summary

This article presents the influence of Claude Lévi-Strauss's research in the field of cultural antro-

Tatiana Jankovska

Gdanskio universitetas, Lenkija

Moksliniai interesai: semiotika, komparatyvistika

TARP GAMTOS IR KULTŪROS: STRUKTŪRINĖ C. LÉVI-STRAUSSO MITO ANALIZĖ SEMIOTIKOS KONTEKSTE

Santrauka

Šio straipsnio tikslas yra parodyti C. Lévi-Strausso mokslinių tyrimų įtaką kultūros antropologijos sričiai, remiantis semiotikos konceptais ir

pology on the guidelines and concepts of semiotics. Much empirical research in semiotics, connected with different systems of signs and revealing their functions in archaic human cultures, has been conducted on the ground of structural analysis. They are connected, among other things, with different cultures and societies, diversified both spatially and temporally. Thus, the integrating role of myth, as well as its uniting functions in the case of the organization of an individual consciousness, have a primeval modeling impact on the semiotic systems. According to Lévi-Strauss, there is a certain regularity of behaviors that stand for the mechanism of human symbolic communication. This regularity exists as an extension of the theory of signs that was previously worked out in the fields of structural linguistics and semiology. Lévi-Strauss's theory concerns the collective unconscious of "the human mind" and is devoted to the unconscious nature of cultural phenomena, with a focus on searching for universal rules of thinking that are appropriate to all human minds. The subject of semiotics is a group of sign systems developed in different cultures. A cultural text presents a certain model of the world that we read using codes. The system of mythological signs reveals the cosmological concept of reality with relation to the mythopoetic view of the world.

KEY WORDS: anthropology, archaic culture, semiotics, myth.

gairėmis. Semiotinis empirinis tyrimas, susijęs su įvairių ženklų sistemomis, atskleidžia jų funkcijas archajiškose kultūrose, yra atliekamas struktūrinės analizės pagrindu. Tyrimai susiję su įvairiomis kultūromis ir visuomenėmis, egzistavusiomis ne vienu metu ir skirtingose vietose. Akcentuotinas integruojantis mito vaidmuo ir jo vienijanti funkcija individualiai sąmonei. Semiotinėse sistemose jis susijęs su pirmalaikiu modeliavimo poveikiu. Pasak Lévi-Strausso, egzistuoja tam tikras elgsenų reguliarumas, veikiantis žmogaus simbolinės komunikacijos mechanizmą. Jis sietinas su ženklų teorijos praplėtimu, ankstesne struktūrine lingvistika ir semiologija. Lévi-Strausso teorija domisi „žmogaus proto“ ir kolektyvinės sąmonės sąsaja, nesąmoninga kultūros reiškinio prigimtimi, universalių mąstymo taisyklių, tinkančių visiems žmonėms, paieškoms. Semiotikos objektas yra ženklų sistemų, sukurtų skirtingose kultūrose, grupė. Kultūros tekstas pristato tam tikrą pasaulio modelį, kurį mes skaitome naudodami kodus. Mitų ženklų sistema atskleidžia kosmologinę realybės koncepciją, žvelgiant į pasaulį mitopoetiškai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: antropologija, archajiškas, kultūra, semiotika, mitas.

Gauta 2013 12 30

Priimta publikuoti 2014 01 24